

ІНТЕГРАЦІЯ ТА ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ: СУТНІСТЬ, ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті досліджено доцільність використання інтегративного підходу як основи формування готовності вчителів природничих дисциплін до розвитку обдарованості старшокласників, з'ясовано зміст понять "інтеграція", "інтегративний підхід", визначено можливі напрямки здійснення інтеграції. Автор вважає, що опанування педагогічними технологіями інтегрованого навчання як одного зі способів підготовки вчителя до роботи з обдарованими учнями набуває вагомого значення у розвитку професійної компетентності вчителя природничих дисциплін. Одним із пріоритетів сучасної підготовки є опанування методології та теорії інтеграції у галузі психолого-педагогічних та профілюючих дисциплін, оволодіння вчителем методикою проведення горизонтального та вертикального інтегрування змісту природничих дисциплін. Підготовку вчителя до розвитку академічної обдарованості старшокласників пропонуємо здійснювати на основі інтегративного підходу шляхом використання в навчальному процесі взаємозв'язків: ВНЗ – школа – інституту післядипломної педагогічної освіти – робота методичних освітніх структур – індивідуальна та самостійна робота вчителя у ході навчального процесу – ВНЗ.

Постановка проблеми. Характерною тенденцією ХХІ століття є всесвітня глобалізація. Розвиток економіки на міжнародному рівні, створення транснаціональних корпорацій детермінують необхідність формування світового освітнього простору, що знайшло своє відображення в підписанні рядом європейських держав Болонської угоди, реалізація якої зумовила проникнення і впровадження інтеграційних процесів в освітню мережу.

Формування готовності вчителя природничих дисциплін до розвитку академічної обдарованості старшокласників доцільно організовувати на засадах інтегративного підходу, який є необхідним підґрунтям для успішного вирішення піднятої проблеми [1: 203-211].

Застосування інтегративного підходу потребує детального з'ясування сутності самого поняття "інтеграція", визначення можливих напрямків інтеграції.

Мета статті: проаналізувати тлумачення понять "інтеграція" та "інтегративний підхід в освіті", існуючих шляхів реалізації інтегративного підходу в навчанні, основних закономірностей та механізмів здійснення інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній педагогічній літературі спостерігається неоднозначність у тлумаченні категорій "інтеграція" та "інтегративний підхід". Проблема інтеграції у навчанні в різних її аспектах досліджувалась багатьма дидактами та методистами. Суть інтеграції, її форми та види розкриваються в дослідженнях М. Арцишевської, Г. Білецької, В. Бузько, Л. Васиної, І. Вереїної, О. Вознюка, К. Волинець, Т. Волкової, О. Войтович, Т. Гладюка, С. Гончаренка, Л. Дольнікової, О. Дубасенюк, О. Дятлової, О. Логінової, Н. Лосевої, Т. Мантули, В. Моштука, С. Рибак, Н. Самарук, Л. Сліпчишин, Р. Собко, І. Угринюк, Л. Хомич та інших.

У працях Н. Буринської, С. Величко, Г. Білецької, І. Зверева, Я. Кміта, Л. Ковальчук, І. Козловської, В. Коломійця, А. Мягкової, Т. Нужної, Т. Пушкарьової, С. Рибак, К. Шевчук та інших учених доведено, що розв'язання завдань шкільної природничо-наукової освіти потребує застосування в навчанні учнів інтегрованого підходу.

Шляхи та умови інтеграції висвітлюються у працях Г. Білецької, Л. Васиної, В. Моштука, Р. Собко, Е. Геніке, С. Чапко, В. Дедовича, Ю. Діка, А. Пінського, В. Усанова, О. Костенко, В. Моштука, Г. Федорця та інших.

Більшість дослідників обґрунтовують інтегративний підхід в освіті як вищий щабель розвитку педагогічного знання, зокрема, О. Дубасенюк, О. Вознюк, Л. Дольнікова, О. Дятлова, К. Левківська, В. Моштук, Р. Собко, Н. Самарук, В. Похонський та ін.

Значна кількість досліджень у напрямку вивчення умов та закономірностей упровадження інтегративного підходу в освіту проводиться в Росії. Виконано низку досліджень, у яких інтеграція інтерпретується як основа системних знань майбутнього вчителя (Л. Качалова); як провідна форма організації змісту освіти на основі всезагальності і єдності законів природи, цілісності сприйняття суб'єктом оточуючого світу (Г. Монахова); як засіб формування цілісної системи знань (Ю. Семін). Дослідження В. Разумного, присвячені змісту інтегративної освіти й інтеграції культури і освіти як феномену нової цивілізації. Р. Алюшин вивчав підготовку майбутнього вчителя до здійснення інтегративного підходу в процесі викладання дисциплін природничого циклу, І. Барішнікова аналізує використання інтегративного підходу до досліджень Я-концепції особистості у вітчизняній психології. У

роботах В. Кірілова, Л. Весніної, Л. Светської виокремлюються дидактичні засоби формування готовності вчителя до здійснення інтегративного підходу у процесі професійної діяльності.

У педагогічних дослідженнях інтеграцію розглядають як ефективний засіб формування в учнів узагальненої системи знань і вмінь. У контексті нашого дослідження доцільним вважаємо проаналізувати сутність понять "інтеграція" та "інтегративний підхід" і визначити особливості застосування інтегративного підходу у процесі формування готовності вчителя природничих дисциплін до розвитку академічної обдарованості старшокласників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін "інтеграція" у перекладі з латинської, означає відновлення, заповнення, об'єднання в ціле деяких частин. Ідея єдності наукового знання ґрунтується на основних законах діалектики, зокрема на обґрунтуванні єдності природи і матерії взагалі. В різні історичні періоди думка про єдність матеріального світу знаходила свої втілення в філософії (Ф. Бекон, Г. Гегель, Г. Сковорода, Г. Спенсер). Проблема філософського обґрунтування методології інтегративного підходу присвячені роботи Б. Бім-Бада, А. Королькова, А. Лосева, А. Малишевського, Л. Рубінштейна.

О. Дятлова, аналізуючи архівні матеріали, історичні джерела, дійшла висновку, що основи розвитку ідеї інтеграції виникли у період античності, коли зародилася ідея єдності наукового знання. До неї пізніше звертались мислителі та педагоги середньовіччя, епохи Відродження, нового часу. Базові ідеї інтегрованого навчання, що ґрунтувались на положенні про встановлення природних зв'язків між елементами навчальної інформації, розроблені в період класичної педагогіки XVIII-XIX століть. Подальший розвиток теоретичних основ і провідних напрямків інтеграції змісту навчання пов'язаний із діяльністю видатних представників реформаторської педагогіки на межі XIX-XX століть, які стали засновниками проблемно-комплексного навчання у школі на міжпредметній основі [2: 7].

Ідея єдності світу проникала і в педагогіку як розуміння необхідності вивчення явищ і процесів у взаємозв'язку та взаємозумовленості. У працях Я. Коменського провідними є принципи цілісності та єдності знань, їх узагальнення та систематизації, логічної послідовності та структурування, що є ознаками інтеграції знань. "Все, що знаходиться у взаємозв'язку, потрібно викладати в такому ж взаємозв'язку" [3: 137]. Р. Алюшин [4] звертає увагу, що інтеграція як поліфункціональне педагогічне явище проаналізоване в історико-педагогічних і теоретичних наукових роботах XX століття.

У роботах А. Данилюка [5] виокремлюється 3 етапи історії інтеграції в освіті XX століття:

I етап – кінець XIX – початок XX століття – трудова школа (П. Блонський, Дж. Дьюї, Г. Кершенштейнер, А. Макаренко, Т. Рубінштейн, С. Шацький). Як основа створення системи освіти, інтеграція була розглянута на початку XX століття в США Д. Дьюї, а в 20-тих роках у Росії теорію створення системи освіти на інтегративній основі обґрунтували С. Шацький і М. Рубінштейн.

Цей етап характеризується виникненням двох напрямків: предметності (диференціація) і комплексності (інтеграція). Предметність, при якій навчання структурується за видами культурної діяльності, уявляється як протилежність до комплексності (інтеграція різнопредметних знань довкола деяких життєвих проблем), спосіб організації навчання, що протистоїть і принципово відрізняється від комплексності.

Саме радянська трудова школа набула першого досвіду організації навчання на інтегративній основі, ідеологами якого були П. Блонський, Н. Крупська, А. Луначарський, С. Шацький. Ідеї міждисциплінарності розкриті в документах про народну освіту "Положенні про єдину трудову школу", "Основних принципах єдиної трудової школи" (1918 р). Основними напрямками комплексного навчання були: концентрація, кореляція навчального матеріалу, проведення асоціацій. Концентрація – об'єднання навчального матеріалу навколо окремих комплексних тем, практичне застосування знань, відображення їх у трудовій діяльності (профорієнтація). Кореляція – процес об'єднання навчального матеріалу різних навчальних дисциплін на основі внутрішніх зв'язків і відношень між різними галузями знань.

II етап – 50-70-ті роки XX століття – міжпредметні зв'язки (І. Зверев, В. Кондаков, М. Левіна, Н. Лошкарьова, В. Максимова). Комплексна розробка проблеми міжпредметних зв'язків розпочалася з середини 50-тих років XX століття. Дана проблема розглядалася під кутом встановлення зв'язків між предметними і професійно-технічними знаннями. Міжпредметні зв'язки дозволяють включити в освітній процес не лише внутрішньо-предметні, але і міжпредметні знання. Це якісно змінює традиційний характер освіти, створює необхідні умови для організації освітнього простору й якісно нової системи організації освіти. І. Зверев, В. Максимова, М. Левіна, Н. Лошкарьова, Н. Сорокін, Г. Федорець, П. Кулагін в 70-ті роки стали розглядати інтеграцію як основу встановлення і розвитку змістових, системних, дидактичних зв'язків між шкільними навчальними дисциплінами.

III етап – 80-90 рр. XX століття – власне інтеграція (Г. Герасимов, К. Колесіна, В. Фоменко) в освіті характеризується тим, що поняття "міжпредметні зв'язки" поступово втрачає своє значення і поступається місцем дефініції "інтеграція". Ю. Бабанський, А. Данилюк, М. Скаткін, К. Колесіна, В. Фоменко розглядають інтеграцію як один із найважливіших дидактичних принципів.

На сьогоднішній день багато науковців продовжують вивчати цей аспект педагогічної науки з точки зору використання міжпредметного підходу. Зокрема вони вивчають проблематику педагогічного забезпечення міжпредметності (Т. Бугеря, Н. Самарук, Л. Хомич), МПЗ як педагогічну основу

успішності процесу підготовки викладачів (О. Мацюк), МПЗ природничих дисциплін (В. Левашова), використання МПЗ у процесі викладання фізики (В. Бузько, С. Величко, О. Войтович, С. Рибак, Н. Сичевська), використання МПЗ під час вивчення хімії (Л. Ковальчук, Т. Нужна, І. Герасименко, І. Онопрієнко), МПЗ як складову шкільної географічної освіти (С. Капіруліна).

Поняття "інтеграція" та "інтегративний підхід" не мають однозначного визначення, тому проведемо короткий контекстний аналіз цих термінів.

У філософському енциклопедичному словнику [6: 210] "інтеграція" розглядається як процес чи дія, що мають своїм результатом цілісність, об'єднання, з'єднання, відновлення єдності.

Великий енциклопедичний словник під редакцією А. М. Прохорова дає визначення поняття "інтеграція" як стану зв'язаності окремих диференційованих частин і функцій системи загалом, а також як процес, що веде до такого стану [7: 317].

У Короткому словнику сучасних понять та термінів "інтеграція" трактується як взаємопов'язаність, системне поєднання, включення в єдине ціле і, відповідно, процес встановлення таких зв'язків, а також зближення, об'єднання організацій, галузей, регіонів, країн і т. д. (протилежність диференціації) [8: 203].

Соціологічний енциклопедичний словник тлумачить "інтеграцію" як процес, результатом якого є досягнення єдності і цілісності, узгодженості всередині системи, що ґрунтується на взаємозалежності окремих спеціалізованих елементів [9: 106].

В. Омушкін і Е. Огарьов термін "інтеграція" розглядають в контексті проблеми неперервної освіти і трактують як процес і результат взаємодії відокремлених структурних елементів якої-небудь сукупності, що призводить до оптимізації зв'язків між ними і до їх об'єднання в єдине ціле, тобто єдину систему, що володіє новими якостями і новими потенційними можливостями [10: 66].

На думку Л. Левківської [11: 180] інтеграція знань – динамічний, безперервний, суперечливий процес, який потребує прогностичного підходу, врахування особливостей параметрів знань, виявлення специфіки структурування предметних й інтегрованих знань та передбачає застосування адекватних змісту форм, методів, засобів навчання. Крім того, інтеграція пов'язана з узагальненням, ущільненням, конкретизацією, які спричинені необхідністю покращення і полегшення зберігання, передачі, засвоєння і використання цих знань, а також з їх упорядкуванням, класифікацією, систематизацією, взаємопроникненням різних методів пізнання і моделюванням, відтворенням цілісності складно організованих об'єктів.

У сучасній педагогічній теорії змістова інтеграція тісно пов'язана з технологічною, яка передбачає поєднання (інтеграцію) методів і форм організації навчання, притаманних різним моделям навчального процесу. Ці дослідження стали підставою для введення нової педагогічної категорії "*інтегративний підхід в освіті*", тобто побудову змісту (окремого предмета або освітньої галузі) у вигляді дидактичної моделі, що розробляється на основі обґрунтованого поєднання елементів знань з різних предметів і реалізується з використанням інтегрованих форм і методів організації навчання [11: 7].

"Енциклопедія освіти" визначає *інтегративний підхід в освіті* як підхід, що веде до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність [12: 356]. Результатом інтегративного підходу можуть бути цілісні знання різних рівнів – цілісність знань про дійсність; про природу з тієї чи іншої освітньої галузі, предмета, курсу, розділу, теми.

Розвиток інтегративних тенденцій як суттєвої ознаки сучасного наукового та прикладного знання набуває особливого значення за умов інформаційного перенавантаження сучасного навчально-пізнавального процесу. О. Вознюк та О. Дубасенюк вважають, що доцільно виділяти "три етапи розвитку науки: *синтетичний*, що добуває багатозначний смисловий контекст пізнання Всесвіту; *аналітичний*, що добуває однозначний контекст такого пізнання, і знову *синтетичний*, де інтегруються досягнення перших двох етапів" [14: 163]. Сукупність теоретичних положень, що пояснюють сутність феномена інтеграції у сучасній педагогіці, об'єднані загальним поняттям "*інтегративний підхід*": у результаті інтеграції раніше самостійні елементи поєднуються та певним чином синтезуються у цілісну систему на основі встановлення функціональних взаємозв'язків, взаємного переходу та доповнення, керування, зближення теорій навчання і виховання, об'єднання в системах організації освіти та її змісту.

Інтеграція в освіті виконує такі функції: освітню, виховну, розвивальну, психологічну, методологічну, організаційну. При цьому інтеграція може мати різні форми: предметно-образну, понятійну, світоглядну, діяльнісну, концептуальну тощо. До головних способів інтеграції належать: уніфікація, універсалізація, категоріальний синтез, екстраполяція, узагальнення, моделювання, систематизація [14: 95-96].

О. Логінова [15] робить висновки, що інтегрований підхід в освіті зумовлений всезагальною єдністю світу і передбачає цілісність особистості дитини, що формується, цілісність процесу навчання (взаємозв'язок процесів викладання і навчання, єдність змісту та методів навчання, міжпредметні зв'язки, взаємозалежність навчальної і позаурочної діяльності). Вона пропонує здійснювати підтримку обдарованих школярів на основі інтегративного підходу шляхом використання в навчальному процесі взаємозв'язків: школа – ВНЗ (наука); школа – додаткові навчальні заняття – індивідуальна та самостійна робота в ході навчального процесу. Однією із умов реалізації інтегративного підходу в розвитку

обдарованості школярів дослідниця вбачає в проектуванні і реалізації індивідуальних і групових стратегій. Крім того дослідниця пропонує різні варіанти збагачення програм: поглиблення знань, розвиток інструментарію отримання знань (навчання прийомам опрацювання матеріалу, роботи з різними джерелами, включаючи іноземні, розвиток техніки запам'ятовування). Вчителю відводиться роль супервізора: він забезпечує умови психолого-педагогічного супроводу і надає підтримку у самореалізації. Таким чином, інтегративний підхід у роботі з обдарованими особистостями забезпечить цілісність освітнього процесу, діагностичну спрямованість, свободу вибору форм, методів, засобів навчання, індивідуальний темп розвитку.

Особливо важливими є вміння та готовність вчителя природничих дисциплін формувати цілісну картину світу на основі інтеграції знань профілюючих дисциплін. Цілісність знань учнів про природу – необхідна умова наявності у них адекватного дійсності образу світу як вихідного пункту і результату пізнавального процесу, блокування руйнівної діяльності людини у природі та суспільстві [10]. Ізольоване, розрізнене вивчення природничих дисциплін у загальноосвітній школі, збільшення обсягу наукової інформації, поява нових підходів до інтерпретації явищ і понять та завдання, які стоять перед професійною школою, виявляють суперечності між традиційними способами формування змісту фундаментальних дисциплін і вимогами до професійно зорієнтованої підготовки майбутніх фахівців. Л. Дольніковою було встановлено [17]:

- зміст курсів природничих дисциплін недостатньо інтегрований зі змістом фахових дисциплін, що є причиною низької мотивації вивчення цих дисциплін як другорядних у подальшому навчанні та професійній діяльності;
- тексти підручників із природничих дисциплін перевантажені інформацією, візуально недостатньо репрезентують основний зміст навчальної дисципліни і є недостатньо структуровані;
- у процесі вивчення природничих дисциплін недостатньо використовуються логічні та дидактичні засоби структурування, ураховуючи індивідуальні можливості студентів.

Р. Алюшин вважає, що оптимізація підготовки вчителя до здійснення інтегративного підходу в процесі викладання дисциплін природничого циклу можлива, якщо інтеграція виступає як провідна форма організації професійної освіти на основі всезагальності і єдності законів природи і суспільства, цілісності сприйняття суб'єктом сучасної картини світу. Цей процес буде успішним за умови реалізації сукупності психолого-педагогічних умов: спрямованість професійної підготовки вчителя на актуалізацію і формування мотиваційно-ціннісного відношення до здійснення інтегративного підходу в процесі викладання дисциплін природничого циклу; фундаменталізація професійної освіти як відображення інтегративних процесів у природничій підготовці вчителів; моделювання інтегрованих курсів для викладання дисциплін природничого циклу; здійснення керівництва процесом формування готовності вчителів до реалізації інтегративного підходу в професійній діяльності.

Важливим напрямком є вивчення шляхів здійснення інтеграції в освіті та обґрунтування підходів до інтеграції знань. І. Козловська [16: 13-14] обґрунтовує доцільність використання синергетичного та проблемного підходів до інтеграції знань на основі загальнонаукового, гносеологічного, логіко-психологічного та філософського аспектів єдності знань. Методологічна обґрунтованість інтеграції знань забезпечується дотриманням принципів історизму, єдності якості та кількості, діалектичного заперечення, розвитку, каузальності, об'єктивності, науковості, всебічності вивчення явищ й процесів та взаємозв'язку і взаємозумовленості явищ.

Загальнонауковий та філософський аналіз інтеграції знань дозволив І. Козловській обґрунтувати методологічні підходи до інтеграції знань, зокрема: історико-філософський, системний, проблемний, структурний, функціонально-організаційний, прогностичний підходи. Також дослідниця вводить і обґрунтовує поняття "інтегрологія" – галузь наукового знання про суть, закономірності та застосування інтеграції. На її думку дидактична інтегрологія досліджує інтегративні процеси в межах теорії освіти та навчання. Специфічним методом інтегрології є метод інтеграційного аналізу, сутність якого полягає у розробці алгоритму, який забезпечує формування цілісної системи шляхом інтеграції елементів, відібраних з метою вирішення конкретної проблеми.

Інтегративно-диференційований підхід до структурування змісту навчання, на думку Л. Дольнікової, може бути реалізований такими способами: побудова інтегративних структурно-логічних схем; розробка інтегративних дидактичних одиниць; створення пакету контрольних матеріалів для самостійної роботи; використання узагальнювальних таблиць для аналізу, класифікації та характеристики властивостей певних об'єктів вивчення; застосування творчо-пошукових методів і створення на заняттях проблемних ситуацій; відбір наукових текстів та створення комплексу науково-методичних рекомендацій і вказівок із природничих дисциплін, ураховуючи інтегративно-диференційований підхід.

На відміну від відомих підходів до структурування змісту (графи, структурні формули, структурно-логічні схеми) Л. Дольнікова пропонує горизонтальне та вертикальне інтегрування змісту природничих дисциплін. Під час горизонтального структурування змісту навчального матеріалу реалізується

герменевтичний аспект: з великої кількості пов'язаних між собою змістових елементів шляхом інтеграції змісту природничих дисциплін створюється цілісна система знань про об'єкт. Вертикальне структурування передбачає диференціацію змісту навчальних дисциплін і шляхом диференціації когнітивних компонентів зумовлює диференціацію за принципом концентрів. Це сприяє перенесенню акцентів з предметного на предметно-інтегративне навчання і створенню цілісної системи знань про об'єкт. На основі цього підходу розроблені та впроваджені в навчальний процес комплексні інтегративні контрольні завдання, інтегративні дидактичні одиниці, зважаючи на індивідуальні особливості студента.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Опанування педагогічними технологіями інтегрованого навчання як одного зі способів підготовки вчителя до роботи з обдарованими учнями, з огляду на міждисциплінарність сучасного культурно-освітнього простору й тенденції до інтеграції, набуває вагомого значення у розвитку професійної компетентності вчителя природничих дисциплін.

Одним із пріоритетів сучасної підготовки є опанування методології та теорії інтеграції у галузі психолого-педагогічних та профілюючих дисциплін. Крім того, вчитель має оволодіти методикою проведення горизонтального та вертикального інтегрування змісту природничих дисциплін.

Підготовку вчителя до розвитку академічної обдарованості старшокласників пропонуємо здійснювати на основі інтегративного підходу шляхом використання в навчальному процесі взаємозв'язків: ВНЗ (навчання та розвиток особистості вчителя) – школа (професійне становлення, набуття досвіду роботи з академічно обдарованими дітьми, освоєння досвіду вчителів школи, вироблення власної технології роботи з обдарованими учнями) – інститути післядипломної педагогічної освіти (вивчення нових стратегій та технологій роботи з обдарованими учнями) – робота методичних освітніх структур (методичні кабінети, методичні об'єднання, творчі групи у міжкурсовий період) – індивідуальна та самостійна робота вчителя у ході навчального процесу (самоосвіта, участь у професійних семінарах, конференціях, конкурсах) – ВНЗ (вивчення та узагальнення досвіду вчителів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ващук О. Обґрунтування доцільності інтегративного підходу у процесі формування готовності вчителів до розвитку академічної обдарованості старшокласників / Олена Ващук // Навчання і виховання обдарованої дитини : теорія та практика : [збірник наукових праць]. – Випуск 8. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2012. – 434 с.
2. Дятлова О. М. Інтегративний підхід до навчання суспільствознавства в загальноосвітніх школах України (20-ті-30-ті роки ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 "Теорія і методика навчання історії та суспільствознавчих дисциплін" / Дятлова Олена Миколаївна. – Київ, 2008. – 20 с.
3. Педагогическое наследие / [Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г.]. – М. : Педагогика, 1989. – 261 с.
4. Алюшин Р. Е. Подготовка будущего учителя к осуществлению интегративного подхода в процессе преподавания дисциплин естественнонаучного цикла : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Алюшин Роман Евгеньевич. – Курск, 2003. – 181 с.
5. Данилюк А. Я. Теоретико-методологические основы проектирования интегральных гуманитарных образовательных пространств : автореф. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / А. Я. Данилюк. – Ростовский гос. пед. ун-т. – Ростов – на – Дону, 2001. – 22 с.
6. Философский энциклопедический словарь / [главн. ред. Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. Н. Ковалев, В. Г. Панов]. – М. : Советская энциклопедия. – 1983. – 210 с
7. Большой энциклопедический словарь / [под ред. А. М. Прохорова]. – М. : Науч. изд-во БРЭ, СПб, Норинт. – 1997. – 317 с.
8. Краткий словарь современных понятий и терминов. – [3-е изд. дораб. и доп.] / [Бушемович Н., Жаркова Г., Корнилова Т. и др. ; составитель и общ. ред. В. А. Макаренко]. – М. : Республика, 2000. – 203 с.
9. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках / [под ред. Г. В. Осипова]. – М. : Издат. группа ИНФРА ; НОРМА, 1998. – 106 с.
10. Омушкин В. Г. Образование взрослых : междисциплинарный словарь терминологии / В. Г. Омушкин, Е. И. Огарев. – СПб : Воронеж, РАОИОВ, 1995. – 66 с.
11. Левківська К. В. Теоретичні основи інтеграційних процесів в освіті / К. В. Левківська // Вісник Житомирського університету. Випуск 54. – 2010. – С. 177–181.
12. Енциклопедія освіти / [головн. ред. В. Г. Кремінь]. – Акад. пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
13. Гуз К. Теоретичні та методичні основи формування цілісності знань про природу учнів загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора. пед. наук : спец. 13.00.09 "Теорія навчання" / Костянтин Жоржович Гуз. – Харків, 2008. – 30 с.
14. Вознюк О. В., Дубасенюк О. В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти : інтегративний підхід : [монографія]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 684 с.
15. Логинова Е. А. Интегрированный подход в процессе обучения одаренных детей в современной школе : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / Логинова Елена Александровна. – Омск, 2007. – 24 с.

16. Козловська І. М. Теоретичні і методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора педагогічних наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / Козловська Ірина Михайлівна. – Київ – 2001. – 14 с.
17. Дольнікова Л. В. Інтегративно-диференційований підхід до структурування змісту природничих дисциплін у медичних коледжах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора педагогічних наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / Л. В. Дольнікова. – Тернопіль, 2001. – 20 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Vashchuk O. Obgruntuvannia dotsil'nosti integratyvnoho pidkhdou u protsesi formuvannia gotovnosti vchyteliv do rozvytku akademichnoi obdarovanosti starshoklasnykiv [The Expediency Substantiation of the Integrative Approach in the Process of the Teachers' Readiness Formation to the Senior Pupils' Academic Giftedness Development] / Olena Vashchuk // Navchannia i vykhovannia obdarovanoi dytyny : teoriia i praktyka [The Gifted Child's Education and Upbringing : Theory and Practice] : [zbirnyk naukovykh prats']. – Vypusk 8. – K. : Instytut obdarovanoi dytyny, 2012. – 434 s.
2. Diatlova O. M. Integratyvnyi pidkhid do navchannia suspil'stvoznavstva v zagal'noosvitnikh shkolakh Ukrainy (20-ti-30-ti roky XX stolittia) [The Integrative Approach to the Social Sciences Studies Teaching in the Comprehensive Schools of Ukraine (the 20-30-th of the XX Century)] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 "Teoriia i metodyka navchannia istorii ta suspil'stvoznachnykh dystsyplyn" / Diatlova Olena Mykolaivna. – Kyiv, 2008. – 20 s.
3. Pedagogicheskoe nasledie [Pedagogical Heritage] / [Komenskii Ya. A., Locke J., Rousseau J.-J., Pestalozzi J. H.]. – M. : Pedagogika, 1989. – 261 s.
4. Aliushyn R. E. Podgotovka budushchego uchitelia k osushchestvleniiu integratyvnoho podkhoda v protsesse prepodavannia distsiplin estestvennonauchnogo tsikla [The Future Teacher's Preparation to the Integrative Approach Realization in the Process of Natural Sciences Teaching] / diss. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / Aliushyn Roman Evgen'evich. – Kursk, 2003. – 181 s.
5. Daniliuk A. Ya. Teoretiko-metodologicheskie osnovy proektirovaniia integral'nykh gumanitarnykh obrazovatel'nykh prostranstv [Theoretical and Methodical Design Bases of the Integral Humane Educational Programming Areas] : avtoref. diss. na soiskanie uch. stepeni kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 "Obschaia pedagogika, istoriia pedagogiki i obrazovaniia" / A. Ya. Daniliuk. – Rostovskii gos. ped. un-t. – Rostov-na-Donu, 2001. – 22 s.
6. Filosofskii entsiklopedicheskii slovar' [Philosophical Encyclopedic Dictionary] / [glavn. red. L. F. Il'ichiov, P. N. Fedoseev, S. N. Kovaliov, V. G. Panov]. – M. : Sovetskaia entsiklopediia, 1983. – 576 s.
7. Bol'shoi entsiklopedicheskii slovar' [Big Explanatory Dictionary] / [pod red. A. M. Prokhorova]. – M. : Nauch. izd-vo BRE, SPb, Norint. – 1997. – 317 s.
8. Kratkii slovar' sovremennykh poniatii i terminov [The Short Dictionary of the Modern Notions and Terms]. – [3-e izd. dorab. i dop.] / [Bushemovich N., Zharkova G., Kornilova T. i dr. ; sostavitel' i obshch. red. V. A. Makarenko]. – M. : Respublika, 2000. – 203 s.
9. Sotsiologicheskii entsiklopedicheskii slovar'. Na russkom, angliiskom, nemetskom, frantsuzskom i cheshskom yazykakh [The Sociological Encyclopedic Dictionary. In Russian, German, French and Chech Languages] / [pod red. G. V. Osipova]. – M. : Izdat. gruppy INFA ; NORMA. – 10-6 s.
10. Omushkin V. G. Obrazovanie vzroslykh : mezhdistsiplinarnyi slovar' terminologii [The Adults' Education : the Cross-Discipline Dictionary of Terms]. – SPb : Voronezh, RAOIOV, 1995. – 66 s.
11. Levkivs'ka K. V. Teoretychni osnovy integratsiinykh protsesiv v osviti [Theoretical Bases of the Integrational Processes in Education] / K. V. Levkivs'ka // Visnyk Zhytomyr'skogo universytetu [Zhytomyr University Journal]. – Vypusk 54. – 2010. – S. 177–181.
12. Entsiklopediia osvity [Education Encyclopedia / [golovn. red. V. G. Kremin]. – Akad. ped. nauk. Ukrainy. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
13. Guz K. Teoretychni ta metodychni osnovy formuvannia tsilisnosti znan' pro pryrodu uchniv zagal'noosvitnoi shkoly [Theoretical and Methodical Bases of the Integral Knowledge Formation on the Pupils' Nature in the Comprehensive Schools] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia doktora ped. nauk : spets. 13.00.09 "Teoriia navchannia" / Kostiantyn Zhorzhovych Guz. – Kharkiv, 2008. – 30 s.
14. Vozniuk O. V. Tsiliovi oryentry osobystosti u systemi osvity : integratyvnyi pidkhid [The Personality's Aim-Oriented Orientations in the Educational System : the Integrative Approach] : [monografiia] / O. V. Vozniuk, O. V. Dubaseniuk. – Zhytomyr : Vyd-vo ZHDU im. I. Franka, 2009. – 684 s.
15. Loginova E. A. Integrirovanyi podkhod v protsesse obucheniia odarionnykh detei v sovremennoi shkole [The Integrative Approach in the Process of the Gifted Children's Teaching in the Modern School] : avtoref. dis. na soiskanie uch. stepeni kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 "Obschaia pedagogika, istoriia pedagogiki i obrazovaniia" / Loginova Elena Aleksandrovna. – Omsk, 2007. – 24 s.
16. Kozlovs'ka I. M. Teoretychni i metodychni osnovy integratsii znan' uchniv profesiino-tekhnichnoi shkoly [Theoretical and Methodical Bases of the Pupils' Knowledge Integration in the Professional Technical Schools] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia doktora ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriia i metodyka profesiinoi osvity" / Kozlovs'ka Iryna Mykhailivna. – Kyiv. – 2001. – 14 s.
17. Dol'nikova L. V. Integratyvno-dyferentsiiovanyi pidkhid do strukturuvannia zmistu pryrodnych dystsyplyn u medychnykh koledzhakh [The Integrated Differentiated Approach to the Structuring of the Natural Sciences Content in the Medical Colleges] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriia ta metodyki profesiinoi osvity" / L. V. Dol'nikova. – Ternop. derzh. ped. un-t im. V. Gnatiuka. – Ternopil', 2001. – 20 s.

Матеріал надійшов до редакції 29.05. 2013 р.

Ващук Е. В. Интеграция и интегративный подход как основа формирования готовности учителя к работе с одаренными детьми: сущность, пути реализации.

В статье исследуется целесообразность использования интегративного подхода как основы формирования готовности учителей естественных дисциплин к развитию одаренности старшеклассников, выяснено содержание понятий "интеграция", "интегративный подход", определены возможные направления совершения интеграции. Автор считает, что овладение педагогическими технологиями интегрированного обучения как одного из способов подготовки учителя к работе с одаренными учениками приобретает особое значение в развитии профессиональной компетентности учителя естественных дисциплин. Одним из приоритетов современной подготовки являются овладение методологией и теорией интеграции в сфере психолого-педагогических и профилирующих дисциплин, овладение учителем методикой проведения горизонтального и вертикального интегрирования содержания естественных дисциплин. Подготовку учителя к развитию академической одаренности старшеклассников мы предлагаем совершать на основе интегрированного подхода путем использования в учебном процессе взаимосвязей: ВУЗ – школа – институты последипломного педагогического образования – работа методических образовательных структур – индивидуальная и самостоятельная работа учителя в ходе учебного процесса – ВУЗ.

Vashchuk O. V. The Integration and Integrative Approach as a Basis of the Teachers' Readiness Formation to the Work with Gifted Children: the Essence, Ways of Realization.

The article deals with the feasibility of using an integrative approach as the basis of the training of teachers of natural sciences to the development of senior students' giftedness, such meanings as "integration", "integrative approach" are defined, possible areas of the integration implementation are identified. The author believes that the mastery of the integrated educational teaching techniques as a way to prepare teachers for the work with gifted students acquires the significant importance in the development of the professional competence of teachers of natural sciences. One of the priorities of the modern training is to master the integration methodology and theory of psycho-pedagogical disciplines and majors, the technique of the horizontal and vertical integration of the content of natural sciences by the teacher. Preparing of a teacher to the development of the senior pupils' academic giftedness is offered to be done at the basis of the integrative approach by using in the educational process the following interconnection: university – school – institutes of the postgraduate education – teaching in the educational structures – individual and independent work of the teacher during the learning process – universities.